

Zarządzanie populacjami obcych i inwazyjnych gatunków kręgowców stwarzających zagrożenie dla Unii Europejskiej, uwzględniające dobrostan zwierząt

Trachemys scripta żółw ozdobny

Rozmieszczenie

Żółw ozdobny spotykany jest w zbiornikach i ciekach śródlądowych oraz wodach słonawych na obszarze niemal całej Polski, z wyjątkiem północno-wschodniego obszaru kraju. W środowisku naturalnym Polski pochodzi on licznych introdukcji osobników hodowlanych. Gatunek nie tworzy w Polsce stabilnych populacji – najczęściej stwierdza się obecność pojedynczych osobników, rzadziej grup liczących kilka żółwi, a jedynie sporadycznie samice składające jaja.

Kluczowe regulacje dotyczące zarządzania populacjami obcych i inwazyjnych kręgowców

Najistotniejszym aktem prawnym, dotyczącym obcych gatunków inwazyjnych, w tym kręgowców, i obowiązującym na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej jest *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1143/2014 z dnia 22 października 2014 r. w sprawie działań zapobiegawczych i zaradczych w odniesieniu do wprowadzania i rozprzestrzeniania inwazyjnych gatunków obcych (Dokument 32014R1143)* oraz *Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o gatunkach obcych (Dz.U. 2021 poz. 1718)*, a także jej akt wykonawczy – *Uchwała nr 133 Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2022 r. w sprawie przyjęcia Planu działań dotyczącego priorytetowych dróg przenoszenia inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii lub inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski pn.: "Ucieczka gatunków roślin ozdobnych z niekomercyjnych upraw ogrodniczych" oraz "Ucieczka gatunków zwierząt domowych, gatunków akwarystycznych i terrarystycznych" (M.P. 2022 poz. 706)*. Dodatkowo, kwestię gatunków obcych, w tym w zakresie ich dobrostanu, reguluje również *Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. 1997 Nr 111 poz. 724)*, *Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2004 nr 92 poz. 880)*, *Ustawa z dnia 15 stycznia 2015 r. o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych (Dz.U. 2015 poz. 266)*, *Ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (Dz.U. 1995 nr 147 poz. 713)*, *Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 września 2011 r. w sprawie listy roślin i zwierząt gatunków obcych, które w przypadku uwolnienia do środowiska przyrodniczego mogą zagrozić gatunkom rodzimym lub siedliskom przyrodniczym (Dz.U. 2011 nr 210 poz. 1260)*, *Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 września 2009 r. w sprawie stosowania pułapek żywołownych (Dz.U. 2009 nr 167 poz. 1321)*, *Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 marca 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz (Dz.U. 2005 nr 61 poz. 548)*, *Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 marca 2005 r. w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych (Dz.U. 2005 nr 45 poz. 433)*, *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9 września 2004 r. w sprawie kwalifikacji osób uprawnionych do zawodowego uboju oraz warunków i metod uboju i uśmiercania zwierząt (Dz.U. 2004 nr 205 poz. 2102)*, *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2 września 2003 r. w sprawie minimalnych warunków utrzymania poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich (Dz.U. 2003 nr 167 poz. 1629)*, *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 14 grudnia 2016 r. w sprawie minimalnych wymagań, jakie powinien spełniać ośrodek, oraz minimalnych wymagań w zakresie opieki nad zwierzętami utrzymywanymi w ośrodku (Dz.U. 2016 poz. 2139)*, *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 maja 2015 r. w sprawie szkoleń, praktyk i staży dla osób wykonujących czynności związane z wykorzystywaniem zwierząt do celów naukowych lub edukacyjnych (Dz.U. 2015 poz. 628)*, *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 listopada 2001 r. w sprawie połowu ryb oraz warunków chowu, hodowli i połowu innych organizmów żyjących w wodzie (Dz.U. 2001 nr 138 poz. 1559)* oraz *Obwieszczenie Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 25 września 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie połowu ryb oraz warunków chowu, hodowli i połowu innych organizmów żyjących w wodzie (Dz.U. 2018 poz. 2003)*.

Dostępne środki zarządzania

Informacje zawarte w niniejszym opracowaniu zostały zaczerpnięte z Podręcznika zarządzania populacjami obcych inwazyjnych gatunków kręgowców stwarzających zagrożenie dla Unii, z uwzględnieniem dobrostanu zwierząt [ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/index_en.htm], z którym należy zapoznać się, aby uzyskać więcej informacji na temat konkretnych środków zarządzania. Przed podjęciem któregośkolwiek ze środków opisanych w podręczniku zaleca się przeprowadzenie pełnego przeglądu ich stosowania, w tym skuteczności, potencjalnego wpływu na dobrostan zwierząt i skutków ubocznych, a także rozważenie warunków lokalnych, dostępnych zasobów i możliwości.

Usilnie zachęca się użytkowników podręcznika do przyjęcia metody o najmniejszym wpływie na dobrostan zwierząt, stosownie do szczególnych okoliczności w państwach członkowskich i bez narażania skuteczności środków zarządzania. Środki kontroli powinny powodować jak najmniej szkód w dobrostanie zwierząt dla jak najmniejszej liczby zwierząt, biorąc pod uwagę inne względy, takie jak koszty, potrzeby, korzyści, wykonalność i odbiór społeczny.

Ocena i skategoryzowanie wpływu na dobrostan zwierząt:

Kategorie oddziaływania	Ogólny wpływ na dobrostan (5 domen) Ocena humanitarności środka, z wyłączeniem faktycznego zabicia zwierzęcia (jeśli środek obejmuje uśmiercanie)			Sposób uśmiercenia Ocena humanitarności metody zabijania (jeśli środek obejmuje zabijanie)		
	Brak wpływu (0)	Łagodny – Umiarkowany wpływ (1)	Ciężki – Ekstremalny wpływ (2)	Natychmiastowa śmierć (tj. brak cierpienia) [0]	Nie natychmiastowa śmierć (łagodne – umiarkowane cierpienie) [1]	Nie natychmiastowa śmierć (ciężkie – ekstremalne cierpienie) [2]

Środek	Cel	Efektywność i koszty	Kategoria wpływu na dobrostan	
			Ogólny dobrostan	Sposób uśmiercenia
Pułapki klatkowe	szybkie eliminowanie/ eradykacja/ kontrola populacji/ ograniczanie liczebności i zasięgu populacji	Pułapki klatkowe zapewniają szeroko stosowaną, elastyczną i skuteczną metodę łapania i unieruchamiania różnych gatunków obcych kręgowców inwazyjnych i są często stosowaną i skuteczną metodą wspierającą zarządzanie ich populacjami. Wymóg regularnych kontroli ma znaczące konsekwencje dla kosztów, a ich opłacalność może być niska w sytuacjach, gdy wskaźnik chwytania zwierząt jest niski. Chociaż metoda jest dostępna dla gatunku, potrzebne są dodatkowe dane w celu oceny jej skuteczności i kosztów.	(1)	NA
Usuwanie ręczne	szybkie eliminowanie/ eradykacja/ kontrola populacji/ ograniczanie liczebności i zasięgu populacji	Usuwanie ręczne jest uważane za skuteczne w zwalczaniu lub kontroli populacji tylko w połączeniu z innymi technikami. Metoda obejmuje również niszczenie jaj, gniazd i młodych. <i>T. scripta</i> można schwytać ręcznie lub za pomocą różnych urządzeń pułapkowych. Zwalczanie tą metodą obejmuje też osuszenie zbiornika wodnego, ręczne usunięcie żółwi i ponowne napełnienie zbiornika wodą.	(0) – (1)	NA

Środek	Cel	Efektywność i koszty	Kategoria wpływu na dobrostan	
			Ogólny dobrostan	Sposób uśmiercenia
Fizyczne metody połowu	szybkie eliminowanie/ eradykacja/ kontrola populacji/ ograniczanie liczebności i zasięgu populacji	Sieci okrężne, sznury haczykowe, różne pułapki, haki i żyłki to różne fizyczne metody odłowu stosowane w przypadku żółwia ozdobnego. Na przykład łowienie sznurami haczykowymi może pomóc w kontrolowaniu populacji gatunku. Łowienie na haczyk i żyłkę zostało przetestowane jako technika zarządzania populacjami tego gatunku w Hiszpanii, Francji, Portugalii i we Włoszech. Kampanie kontroli populacji i zwalczania z powodzeniem wykorzystywały różne rodzaje pułapek do chwytania okazów <i>T. scripta</i> , przy czym żaki wydawały się szczególnie skuteczne w kanałach i rowach. Szczególnym rodzajem skutecznej pułapki jest tzw. pułapka wygrzewająca, która składa się z pływających wygradzeń o pochyłych bokach i powierzchni wygrzewania, na których zawieszony jest siatkowy kosz. Na Korsyce we Francji zastosowanie fizycznych technik odłowu okazało się stosunkowo skuteczne na ograniczonym i odizolowanym obszarze, ale nie doprowadziło do wyłączenia gatunku.	(1) – (2)	NA
Zarządzanie siedliskami wodnymi – osuszanie/ opróżnianie stawów	szybkie eliminowanie/ eradykacja / kontrola populacji / ograniczanie liczebności i zasięgu populacji	Osuszanie zajętych przez żółwia ozdobnego zbiorników wodnych może być wykorzystane do lokalnego zarządzania jego populacjami. Zostało to z powodzeniem wdrożone w Australii, gdzie szereg zbiorników wodnych, w których występował <i>T. scripta</i> , osuszono, odmulono za pomocą koparki, a wszystkie pozostałe zwierzęta usuwano ręcznie. Gdy zbiornik wodny jest szybko osuszany, do 75% obecnych w nim żółwi będzie emigrować, dlatego miejsce stosowania metody należy zabezpieczyć płotami i pułapkami, aby zapobiec ucieczkom.	(1) – (2)	[2]
Odstrzał	szybkie eliminowanie/ kontrola populacji/ ograniczanie liczebności i zasięgu populacji	Metoda szeroko stosowana jako narzędzie do zarządzania populacjami obcych gatunków inwazyjnych. Odzwierciedla to jej selektywny charakter, zdolność do zarządzania zwierzętami na odległość oraz elastyczność oferowaną przez zakres dostępnych broni i zastosowań. Chociaż metoda jest dostępna dla gatunku, potrzebne są dodatkowe dane w celu oceny jej skuteczności i kosztów.	(0) – (2)	[0] – [2]
Rodzime drapieżniki	kontrola populacji	Metoda ta może obejmować wprowadzanie drapieżników tam, gdzie ostatnio nie występowały, lub wzmocnienie drapieżnej aktywności drapieżników rodzimych, które występują na danym obszarze. Chociaż metoda jest (potencjalnie) dostępna dla gatunku, potrzebne są dodatkowe dane w celu oceny jej skuteczności i kosztów.	(0) – (2)	[0] – [1]
Psy myśliwskie (tropienie/ zaganianie i wypłaszanie)	szybkie eliminowanie/ eradykacja/ kontrola populacji	Psy tropiące, które wykrywają, ale nigdy nie polują ani nie wchodzi w bezpośredni kontakt z gatunkiem docelowym, są wykorzystywane do wykrywania miejsc składania jaj przez żółwie, np. w Hiszpanii. W szczególności projekt LIFE Trachemys wspomina, że metoda działa w przypadku nowo założonych gniazd lub świeżo wyklutych młodych, ale starsze gniazda są pomijane przez psy tropiące, co zmniejsza skuteczność metody. Metoda wydaje się szczególnie skuteczna w przypadku projektów wczesnego wykrywania/szybkiego zwalczania. Należy zachować ostrożność w miejscach, w których gniazdują również rodzime gatunki żółwi.	(0) – (1)	NA

Środek	Cel	Efektywność i koszty	Kategoria wpływu na dobrostan	
			Ogólny dobrostan	Sposób uśmiercenia
Bariery fizyczne w środowisku lądowym	ograniczenie liczebności i zasięgu populacji	We Francji metoda ta była bardzo skuteczna w utrzymywaniu <i>T. scripta</i> w badanych stawach w czasie trwania projektu (4 lata). Ogrodzenia były jednak tymczasowe, dlatego długoterminowa skuteczność (poszczególne osobniki mogą żyć nawet 40 lat) jest nieznana i będzie zależać od regularnej konserwacji ogrodzeń. Stosunkowo wysoki koszt ogrodzenia — zarówno budowy, jak i utrzymania — oznacza, że można je stosować tylko na stosunkowo małych obszarach	(0) – (1)	NA
Wykorzystanie osobników danego gatunku do wykrywania innych osobników (ang. metoda Judasza)	nieznane	Tzw. metoda Judasza, która opiera się na wykorzystywaniu oznakowanych osobników do znajdowania innych osobników tego samego gatunku, jest uważana za potencjalnie możliwą do zastosowania w przypadku żółwia ozdobnego. Metoda jest najbardziej opłacalna przy bardzo niskich zagęszczeniach populacji docelowej. Kiedy tylko kilka zwierząt pozostaje w populacji do wytępienia, metoda Judasza jest często jedynym sposobem na ich znalezienie. Chociaż metoda jest dostępna dla gatunku, potrzebne są dodatkowe dane w celu oceny jej skuteczności i kosztów.	(0) – (1)	NA

Dobicie/usunięcie odłowionych zwierząt

Środek	Kategoria wpływu na dobrostan	
	Ogólny dobrostan	Sposób uśmiercenia
Zamrożenie	(1) – (2)	[0] – [2]
Eutanazja iniekcyjna	(0) – (1)	[0] – [1]
Odstrzał – dobiecie unieruchomionego	(0) – (1)	[0]
Dyslokacja kręgów szyjnych	(0) – (1)	[0]
Zmiażdżenie czaszki	(0) – (1)	[0]
Porażenie prądem	(0) – (1)	[1]
Utrzymywanie w niewoli	(0) – (1)	NA
Sterylizacja chirurgiczna	(1)	NA
Modyfikacja składu powietrza oddechowego	(0) – (2)	[1] – [2]

Data opracowania: 28/09/2022

Piśmiennictwo

Podręcznik zarządzania populacjami obcych i inwazyjnych gatunków kręgowców stwarzających zagrożenie dla Unii Europejskiej, uwzględniający dobrostan zwierząt, można znaleźć na stronie Komisji Europejskiej poświęconej obcym gatunkom inwazyjnym: ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/index_en.htm

Photo credit: *Trachemys scripta* żółw ozdobny © Shelia Sund CC BY 2.0

Zastrzeżenia prawne: Niniejszy dokument został opracowany przez IUCN w ramach umowy nr 07.027746/2019/812504/SER/ENV.D.2. „Identyfikacja, ocena, udostępnianie i rozpowszechnianie najlepszych praktyk w zakresie humanitarnego zarządzania inwazyjnymi gatunkami obcymi”. Informacje i poglądy przedstawione w tym dokumencie mogą nie być wyczerpujące i niekoniecznie odzwierciedlają oficjalną opinię Komisji, IUCN i innych organizacji, które przyczyniły się do jego opracowania (APHA, Eurogroup for Animals, EAZA, Newcastle University, EARS). Komisja nie gwarantuje dokładności danych zawartych w niniejszym dokumencie. Ani Komisja, ani IUCN, ani żadna osoba działająca w imieniu Komisji lub IUCN, w tym autorzy lub współautorzy samego dokumentu, nie mogą ponosić odpowiedzialności za wykorzystanie informacji w nim zawartych. Powielanie dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Informacja zwrotna: Mile widziane są komentarze, które mogłyby przyczynić się do ulepszenia tego dokumentu. Uwagi prosimy przesyłać e-mailem na adres ENV-IAS@ec.europa.eu